

Maa- ja metsätalousministeriö

kirjaamo@mmm.fi

Viite: Lausuntopyyntö 7.12.2020 (VN/5326/2020-MMM-4)

Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta

Oulun Vesi – liikelaitos vastaa toiminta-alueellaan 200000 asukkaan vesihuoltopalveluista ja sen kehittamisestä. Oulun Vedellä on voimassa oleva sertifioitu laadunhallintajärjestelmä vuodesta 2005 ja työturvallisuusjärjestelmä vuodesta 2009 lähtien.

Oulun Vesi ottaa lausunnossaan kantaa kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnokseen, visioon ja toimeenpano-ohjelman luonnokseen.

Olemme olleet aktiivisesti mukana Vesilaitosyhdistyksen (VVY) uudistetun strategian laatimisessa ja kansallinen vesihuoltouudistus on päätavoitteiltaan samansuuntainen ja siinä on keskitytty hyvin samoihin painopisteisiin, kuin mihin vesilaitoskentällä nähdään tulevaisuudessa tarpeelliseksi keskittyä ja mitä tulisi kehittää. Ohjelmassa ovat hyvin esillä ajankohtaiset teemat mm. energiatehokkuus, ilmastoneutraalius, resurssiviisaus, uudet teknologiat ja kiertotalouden ratkaisut.

Vesihuoltouudistuksessa suurimmat haasteet ovat tulevaisuudessa pienimmillä laitoksilla ja siksi onkin oikein, että ohjelmaluonnoksen toimenpiteiden painopiste on juuri näissä laitoksissa. Oulun seudulla toteutettiin iso kuntaliitos vuoden 2013 alussa, jolloin myös viisi vesilaitosta yhdistyivät. Sen kokemuksen pohjalta on ollut havaittavissa merkittäviä eroja vesilaitosinfran kunnosta ja sen vaatimista saneeraustarpeista, mikä on valtakunnallisestikin tunnistettu. Pienempien vesiosuuskuntien lakkautuksessa saneeraustarpeet tulevat pääosin olemaan vielä sitäkin suuremmat. Myös valtion tulee linjata ja kehittää tukitoimia osuuskuntien lakkautuksia varten, koska lakkautusten määrä tulee kasvamaan ja lisäkuluja ei voida siirtää yksinomaan isomman laitoksen asiakkaiden kustannettavaksi.

Vesihuoltoalan suuri toimijoiden määrä ja kuntaomisteisuus hidastavat luonnollista organisaatioiden yhdistymistä. Vaaditaan rakenteellisia muutoksia, joista merkittävien on kuntaomistajan tahto muutoksiin. Nykyisin isommilla laitoksilla vesilaitostoiminta on omistajalle tuottoisaa ja rakennemuutoksessa on kyettävä pääosin säilyttämään tuotto-odotukset. Tuottojen tulee kuitenkin olla kohtuullisia, jotta vesihuollosta kerätyillä maksuilla kyetään kattamaan kertynyttä saneerausvelkaa. Hyvällä omistajaohjauksella on merkitystä ja talouden ohella omistajan on kyettävä ymmärtämään vesihuoltotoiminnan merkitys ja pitkäaikaiset investointitarpeet päätöksenteossa. Vesihuollon tilasta on viestitettävä päättäjille riittävästi.

Kommentit visioehdotuksiin

Visioehdotukset A-D ovat oikein valituja ja muotoilultaan varsin hyviä. Visioehdotukseen C ”osaamisen kehittäminen” tulisi vielä selkeämmin kirkastaa ajatus, että oppilaitosten ja yliopistojen opetussuunnitelmiin vesihuolto alana tulisi erottua selkeämmin. Nykyisessä tekstissä osaamisen kehittäminen siirretään pääosin laitosten vastuulle. Koulutusjärjestelmän roolin tulee kuitenkin säilyä vahvana.

Oulun Veden kommentteja toimenpide-ehdotuksiin (a-j)

Seuraavassa on kommentteja vesihuoltouudistuksen toimeenpano-ohjelman luonnoksen ehdotettuihin päätoimenpiteeseen (a-j).

a) *Vesihuoltolainsäädännön uudistus vaiheittain*

Ohjelmaluonnoksessa esitetyt (yhdeksän kpl) vesihuoltolain muutostarpeet ovat tarpeellisia ja keskeisiä. Erityisen tarpeellisia ovat hyvän kriteeristön käyttöönotto, vesihuollon pätevyysvaatimusten voimaatulo sekä laitosten kehittämissuunnitelmien (kehittämis- ja investointisuunnittelunelvoite) vaatiminen uudelleen käyttöön.

b) *Hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto*

Hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto on kannatettavaa. Hyvän vesihuollon kriteeristö antaa hyvän käsityksen vesihuollon tärkeimmistä mittareista ja tukee vesihuoltoalan kehittymistä, kun yhtenäistä arviointia laitosten kesken voidaan tehdä ja järjestelmä pysyy riittävän selkeänä. Kriteereillä ohjaavat laitoksia jatkuvasti parantamaan toiminnan tasoaan. Päällekkäisyydet eri tilastojen välillä tulee kuitenkin pystyä minimoimaan.

c) *Vesihuoltolaitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan tehostaminen*

Vesilaitosten toiminnan ja talouden sääntelyä on välttämätöntä kasvavien investointien varmistamiseksi ja laitosten taloudellisten toimintaedellytysten turvaamiseksi. Kovin raskasta talouden valvontamallia ei kuitenkaan pidetä tarkoituksenmukaisena.

Vesihuollon kohtuullisen tuoton suuruutta ei ole yksiselitteisesti määritelty. Tässä asiassa voisi muilla aloilla tehdyistä ratkaisuksista katsoa mallia, jotta omistajan ylisuuria tuottovaatimuksia voitaisiin kanavoida kasvaviin saneeraustarpeisiin. Kohtuullisen tuoton laskentamallissa tulisi olla mukana riittävä korvausinvestointien taso. Asiaa tulisi riittävällä tasolla käsitellä, jotta omistajatahoille tulisi käsitys nykytilanteesta. Käytännön regulaatiomalleja tulisi kokeilujen kautta kehittää. Myös alihinnoitteluun tulisi kiinnittää huomiota, mikä kuuluisi valtion vastuulle valvoa.

d) *Alueellisen yhteistyön kehittäminen*

Alueellisen yhteistyön edistäminen on vesihuoltouudistuksen keskeisimpiä tavoitteita, mikä vaatisi rakenteellisia uudistuksia. Liikelaitosmallilla laitosten välinen yhteistyö (operointiyhteistyö, muut ostopalvelut) ei ole verolainsäädännön puolesta mahdollista, mikä suosii osakeyhtiömuotoa. Organisoimalleja tulisi tämän kannalta myös arvioida lainsäädäntötyössä. Palvelujen ulkoistaminen on jo nykyisin varsin laajaa, mutta vesihuoltolaitosten ja yksityisen sektorin kumppanuusmalleja on mahdollista kehittää edelleen.

e) *Pitkäjänteinen investointisuunnittelu ja vesihuollon kehittäminen*

Pitkän aikavälin investointisuunnitelman velvoittaminen lainsäädännöllä on kannatettava. Suunnitelman sisältövaatimukset pitäisi määritellä riittävän yksiselitteisesti sekä laitosten erilaiset tarpeet huomioon ottaviksi.

Vesihuollon kehittämissuunnitelma tulisi lainsäädännöllä edelleen velvoittaa määrävälein päivitettäväksi ja suosittaa laitoksilta pitkäjänteistä investointisuunnittelua. Kehittämissuunnittelu on tärkeätä vesihuollon kehittämiseksi kunnan yhdyskuntakehitystä vastaavasti ja pitkäjänteisesti. Lakisääteisyyden poistuttua vuonna 2014 kehittämissuunnitelmien laatiminen ja päivittäminen on yleisesti vähentynyt. Kehittämissuunnitteluun liittyy haja-asutusalueiden vesiosuuskuntien tilanteen ratkaisut, mihin tarvittaisiin myös valtion määrätietoisia linjauksia ja toimenpiteitä.

g) *Pätevyysvaatimukset vesihuoltoalalle*

Lakisääteisten pätevyysvaatimusten saaminen alalle on erittäin tärkeää. Oppilaitosten resurssointi ja rahoitusmalli huolestuttaa, jossa perusopetuksen rooli on jäänyt yhä vähemmälle tutkimusprojektien viedessä asiantuntijoiden resursseja. Vesihuollon näkyvyys koulutusohjelmissa on vähentynyt ja vesihuollon opetusta on sisällytetty ympäristö- tai energiatekniikan koulutusohjelmiin. Koulutuksen taso uhkaa laskea ja pidemmällä aikavälillä tämä uhkaa rapauttaa

koko vesihuoltoalan houkuttelevuutta ja alan imagoa. Eräs tärkeimmistä asioista on huolehtia pätevyysvaatimuksista uudistuksen toimeenpanossa. Pätevyysvaatimusten määrittäminen ja edellyttävät huolellista suunnittelua ja resursseja.

Oulussa 8.2.2021

Jouni Lähdemäki
johtaja
Oulun Vesi